



# SOSKI TEDNIK

Leto 1. Štev. 13.

Gorica, sobota 29. septembra 1945

Cena L. 3.—

## Nacionalna pravičnost in samoodločba

Po prvi svetovni vojni smo pričakovali pravičnega miru, a zgodila se nam je krivica, ki smo jo trpeli dolga desetletja. Bili smo nasilno odtrgani od celote našega narodnega telesa, vrženi na milost in nemilost v roke sovražniku, ki je v teh letih poskušal vse, da bi nas ubil kot narod, ubil kot ljudi. Spoznali smo tedaj, da ni bilo dovolj čakati, da nam drugi izrečejo pravično sodbo, spoznali smo, da je bilo naše zupanje v čisto poštenost naivno in nezrelo. In to kar smo tedaj spoznali, smo sedaj uporabili.

V letih med eno in drugo svetovno vojno je postajala krivica, ki smo jo trpeli, vedno bolj očitna, vedno bolj kričeča. Smeli bi pričakovati, da je postal krič našega trpljenja tako oster, da je prišel tudi do ušes onih, ki so bili za vse to odgovorni, ker so dovolili, da so nas z mejo ohromeli. A nismo se zanašali samo na to pričakovanje. Pretežka je bila preizkušnja; v trpljenju smo postali trezni in trdi, ozdraveli smo od naivnega zaupanja v tujo pravičnost. In narod je sklenil, da z dejanjem pokaže, kaj hoče. Odločil se je za borbo, da si z njo svojo pravico sam izvojuje. Tako je svojim naravnim in zgodovinskim narodnim pravicam pridružil svojo svobodno odločitev.

In v to borbo smo se vrgli s takim ognjem, s takim preziranjem trpljenja in žrtev, da smo na svojo samoodločbo opozorili ves svet. Sovražnik se je o njej prepričal, ko je puščal na naši zemlji stotine svojih življenj, milijonske vrednosti vojnega materiala. Vsi oni, ob katerih strani smo se proti istemu sovražniku borili, so priznali, da jim je naša borba bila v zgled in vzpodbudo, ko so tudi sami krvaveli za isti cilj.

Dragoceni sadovi te naše borbe so nam zoreli že pred določevanjem meja. Na svoji zemlji smo si ustvarili take osnove novega življenja, da smo za nje potegnili s seboj v borbo tudi one, ki ne delijo z nami starih krivic in računov, ki pa vedo, da bodo pod takimi pogoji, kakršne smo si mi ustvarili, tudi sami pomagali pri dosegu lastnih nacionalnih ciljev v najvišjem pomenu besede. Našo željo in hrepenenje po dosegu narodne skupnosti, po uresničitvi naših tisočletnih sanj smo oplemenitili, smo dvignili s tem, da smo si zaželeli, da smo si tudi ustvarili tako narodno skupnost, ki je pravična prav za vse vredne sinove našega naroda, ki je pravična tudi za vse sinove drugih narodov, ki živijo z nami.

Zato so danes naša pričakovanja od onih, ki delijo kazni in plačilo ob koncu te vojne drugačna, kot so bila leta 1918. Prednje stopamo odločno in samozavestno. Prinašamo jim neizpodbitne dokaze naših pravic, ki jih določa dejstvo, da živimo na tej zemlji že stoletja, da smo tukaj mi doma. Prinašamo jim temno zgodovino zadnjih petindvajsetih let, prinašamo jim zlasti dokaze naše jasne odločitve, da se za vse te pravice tudi sami postavimo. Ti dokazi so slavna in krvava povest naše borbe za osvoboditev, naših uspehov v tej borbi.

Zato se danes naše zupanje ne naslanja samo na to, na kar se je naslanjalo po prvi vojni. Utr-

## Delavske množice Julijske krajine za svoje pravice

### Čez 200.000 ljudi v stavki - vsi sloji, ne glede na pripadnost se borijo za delo in kruh

Enotni sindikati, skupno z Julijskimi sindikati in v soglasju z vsemi političnimi strankami so dne, 22. t. m. poslali zavezniški vojaški upravi spomenico, v kateri so zahtevali da se prekliče odredba o odpustu delavcev in nameščencev; nadalje so zahtevali, da se ustanovi »konski gospodarski svet« pod vodstvom ZVU in v katerem naj bi sodelovale strokovne in politične organizacije ter delodajalci; v vseh večjih podjetjih pa »poslovni svet«, ki naj bi ga tvorili zastopniki delavcev.

#### Zborovanja v Trstu in na deželi

Po vsej Julijski krajini se je začelo razpravljati o nevdržnem gospodarskem položaju, ki je vsled tega nastal; v to svrhu so bili sklicani sestanki in zborovanja širom dežele. V Trstu samem se je vršila v nedeljo zjutraj važna konferenca ob navzočnosti čez tisoč zastopnikov in to pokrajinskih, mestnih, kategorijskih in tovarniških sindikalnih komitejev.

Zborovanje je otvoril tov. Juraga v imenu Enotnih sindikatov. Pozdravil je vse odposlance mesta in dežele ter s posebnim zadovoljstvom povdaril enoten nastop delavskih in kmečkih sindikalnih organizacij.

»Na tem zborovanju bomo obravnavali naše stališče do delodajalcev, ki so hoteli ravno pred zimo vreči na cesto 3400 delavcev in nameščencev in s tem v bedo in lakoto tudi njih družine. ZVU je določila brezposelnim 80 lir dnevno, kar pa je popolnoma nezadostno za današnje razmere. V očigled tega nevdržnega gospodarskega stanja smo se obrnili na zavezniško oblast, potem ko so vse intervencije sindikata pri industrijih bile zaman, a ZVU se je spočetka trdno postavila na svoje stališče, nato pa popustila ter priznala delavcem pravico do stavke ter stavila odgovorne zastopnike za eventualne motnje normalnega življenja v mestu in na deželi. ZVU nam je sporočila, da mora biti industrija demobilizirana; v naših delavnicah se ne bodo mogla več izdelovati letala in tudi delo v ladjedelnicah bo skraćeno na minimum.«

Tako so nam rekli: »Vašo industrijo boste morali preurediti in jo prilagoditi za proizvodnjo nožičkov za odpiranje konzervnih skatelj, steklenic in raznih okenskih in vratnih kljuk.«

»ZVU je baje pripravila načrt za javna dela v znesku 48 milijon-

jeno je z vsem, kar se je od tedaj z nami godilo, ojeklenelo s tem, kar smo v zadnjih štirih letih sami dosegli. Zato naš klic po združitvi z našimi brati, po vključenju v našo državo ni več sličen prošnji in molitvi, temveč je tak, kakršna je lahko zahteva naroda, ki ve kaj hoče, ki ve kaj sme pričakovati: odločen, samozavesten, jasen, kot je bil jasen cilj, za katerega so padali naši borci. Dali so življenje za stare pravice svojega naroda, dali so ga za priključitev naše zemlje k Jugoslaviji.

nov lir, od katerih bi 36 milijonov odpadlo na plače in mezde. Ta načrt predvideva obnovo hiš, porušenih in poškodovanih po vojnih dogodkih, mostov in cest dalje sekanje gozdov in podobno. V nadaljnjem razgovoru z zavezniki smo zvedeli, da se bo moralo delavstvo prilagoditi novim razmeram, ki so nastale po vojni tudi v Julijski krajini in da ne smemo pozabiti, da pripadamo premaganimu narodu, da se moramo podvreči vsem posledicam, ker so zedinjeni narodi žrtvovali toliko človeških življenj in bogastva, da so zlomili naci-fašistični imperializem.

Mi smo jim dokazali, da je delovno ljudstvo Trsta in Julijske krajine dalo tekem osvobodilne borbe 10.000 mrtvih za iste cilje za katere so se borili tudi združeni narodi. Delovne množice Trsta in dežele pa se ne smejo istovetiti s fašizmom in nacizmom, kajti mi smo se vedno in to na vse načine borili proti tem zlem silam.

Mi vemo da bi ne prišlo do tega obupnega stanja za delavstvo, če bi industriji Trsta in dežele pokazali več razumevanja za potrebe delovnih množic, ki bi morale biti odločno podprte po tukajšnji zavezniški upravi. Vsled tega zahtevamo, da se proučijo vse možnosti dela in obnavljanja v naših podjetjih: Nadalje zahtevamo, da se v vsakem večjem obratu ustvari poslovni svet, ki naj bi prevzel pod svoje okrilje zaščito in preskrbo delavstva.

Nato je tov. Juraga prečital proglas ZVU, v katerem se ugotavljajo negativni rezultati dosedanjih pogajanj in poslanic ter proglašajo splošna stavka za ponedeljek, 24. t. m. in to v dosego zahtev, ki so navedene v memorandumu z dne 21. septembra t. l.

Zbranim zastopnikom delavstva so naznanili, da je v tem trenutku začela borba in da se mora vsakdo zavedati odgovornosti, ki jo prevzema. To važno zborovanje je bilo zaključeno z vzklikom: »Smrt fašizmu!«

#### Delavstvo prekrži roke

Šteje se, da je v Trstu zapustilo delo čez 100.000 delavcev. V celi pokrajini, ki je pod ZVU je baje 250 tisoč stavkajočih. Pridružili so se jim tudi kmetje iz Furlanije.

Ta molčeč odgovor so dale podjetnikom delovne množice Trsta in okolice. Industriji niso hoteli razumeti potreb delavstva, ostali so še nadalje gluhi za vse, skrbeli so samo za svoje osebne koristi. Ta stavka je našla popolno razumevanje pri prebivalstvu. V stavko so stopila vsa težka in lahka industrijska podjetja, vse gospodarske in prometne ustanove, javni in privatni uradi, mali obrtniki, železničarji in vsi pristaniški delavci. Stavka v Trstu je popolna, le stavci tiskarne, kjer se tiska »Glas Zaveznikov« so morali priti na delo. Ob tej priliki se je pokazala solidarnost med delavci in kmeti. Ti zadnji so se obvezali, da bodo dajali stavkajočim delavcem svoje pridelke po lastni ceni; enako so

sklenili ribiči. Preskrbljeno je bilo, da se bo prodajalo mleko otrokom in bolnikom; ravno tako bi večje število trgovin prodajalo sadje in zelenjavo in to pod nadzorstvom prehranjevalne komisije.

#### Pogovor z zavezniško oblastjo

V ponedeljek, 24. t. m. so se politične stranke zglasile pri guvernerju za civilne zadeve polk. Bowman-u in mu potom dr. ja Bude obrazložile položaj, ki je nastal po odpustu delavskih množic ter zahtevali naj ZVU podvzame vse korake pri podjetjih v tej zadevi. G. Guverner je zbranim zastopnikom povedal isto, kar je že pisмено odgovoril na predloženo spomenico od prejšnjega dne, namreč, da je v zapadnih zavezniških državah v normalnih časih to navada, da je podjetju dovoljeno odpustiti delavstvo, če ni za njih dela; da ne more odstopiti od tega, kar je že omenil o odpustu delavcev in da je bilo napačno, da so odposlanci naslovili spomenico nanj. Eden izmed zastopnikov političnih strank je pa takoj odgovoril, da je bila spomenica naslovljena na industriji potom ZVU. V nadaljnjem razgovoru je polkovnik Bowman dejal, da se bodo v kratkem pričela obnovitvena dela, kjer se bo zaposlilo lahko večje število sedaj odpuščenih delavcev, a seveda ne kot specialni delavci. Pojasnil je, da ne bo Italiji dovoljeno graditi ladij, ker jih ima za enkrat dovolj.

Ker ni bilo mogoče priti do kakšne ugodne rešitve za delavstvo so se zastopniki umaknili.

V torek se je opažalo, da se položaj vidno slabša. Enotni in Julijski sindikati so sklenili, da se konča s stavko.

#### Bodočnost Trsta je v Jugoslaviji

V torek popoldne so razdeljevali po Trstu letake, s katerimi so vabili množice na trg Unità. Ze pred peto uro popoldne se je pričelo zbirati ljudstvo iz vseh strani in ko je okrog pol 6. stopil tov. Štoka, tajnik MOS-a za Trst na kamion sredi trga ga je pozdravila 20 tisoč glava množica. Tov. Štoka je obrazložil zbrani množici sklep vodstva stavke, da se na predlog vseh političnih strank stavka zaključuje.

»V pogovorih, ki smo jih imeli z zavezniki so nam isti obljubili vso pomoč in mi tudi ne dvomimo v njih obljube, saj smo bili njih zavezniki v najhujših letih borbe s sovražnikom in zavezniki smo danes, ko želimo obnavljati naše mesto in deželo. Mi se nočemo istovetiti s tistimi, ki so še do včeraj čistili Nemcem čevlje. V teh dneh, ko se odloča o pripadnosti naše zemlje, zahtevamo ljudsko oblast, ker želimo, da se nam in našim družinam zagotovi delo in kruh.«

»S priključitvijo Trsta k Jugoslaviji ne bi Italijani izdali svojega naroda, nasprotno, oni bi pomagali ostalim antifašističnim množicam v Italiji, da bi tudi oni prej ko mogoče dosegli ljudsko oblast. Naša dežela naj postane ena sama manifestacija de-

la in kot taka naj bo za vzgled vsem ostalim!« Tako je zaključil svoj govor tov. Štoka.

#### V imenu slovensko-italijanske ZVEZE

Nato je nastopil burno pozdravljen tov. Laurenti Eugenio, ki je pozdravil manifestante v imenu pokrajinskega odbora ASIU-ja. Govoril je o moči ljudskih množic, ki se je pokazala v dvodnevni stavki ter o uspehih, ki jih lahko doseže ljudstvo če je enotno. »Borba, ki smo jo v teh dneh vodili«, je dejal tov. Laurenti, »bo še bolj mogočna, ko bodo vsi delavci razumeli, da smo vezani na naše zaledje ekonomsko in politično, na Jugoslavijo maršala Tita«. Po dolgotrajnem ploskanju in vzklikanju je tov. Laurenti nadaljeval. »Jugoslavija je zmogovita država in nihče na svetu ne more tega odreči; nihče na svetu ne more zanikati, da so jugoslovanski narodi pokazali vsemu svetu, kako se je treba boriti in delati, nihče jim ne more braniti, da građe ladje in zrakoplove, ker se v Jugoslaviji fašizem ne more obnoviti. Samo z obnovitvijo ljudske oblasti lahko dosežemo obnovo industrije in to je mogoče v Titovi Jugoslaviji. Prepričan sem, da bodo hotele mnoge sile zrušiti ta naš branik in blok pod pretezo nacionalizma. V okviru Jugoslavije bo naša nacionalnost bolj zavarovana kot kjerkoli. Ne samo to, naše moralne in materialne potrebe bodo zagotovljene. Tu ne gre za italijanski ali jugoslovanski Trst, temveč za demokracijski ljudski Trst. Tu smo rojeni in tu hočemo ostati in tu živeti. Toda če hočemo tu ostati in tu živeti, moramo imeti možnosti za življenje, ki si jih lahko zagotovimo samo kot federaina republika in federativni demokracijski Jugoslaviji«. Sledilo je ponovno burno odobravanje, ki ni hotelo prenehati.

#### Stavka v Tržiču, Gorici in okolici

Tudi v Tržiču je bila stavka splošna. Izdan je bil proglas na delavce in ZVU je bila izročena spomenica, kateri so se priključili tudi zastopniki Julijskih sindikatov in zastopniki vseh političnih strank.

V Gorici so se sestali na predvečer stavke zastopniki sindikalnih organizacij ter zastopniki vseh političnih strank. Kakor v Trstu in drugod je bilo tudi v našem mestu sklenjeno, da se začne s stavko. Na zidovih so se pojavili lepaki, s katerimi demokratska, socialistična, liberalna in akcijska stranka, ki sestavljajo C.L.N. v Gorici sporazumno s komunistično stranko in O.Z., kot glavni zastopniki ASIU-ja, pozivajo vse delavstvo Gorice k splošni stavki. Okrog 20.000 ljudi je zapustilo delo. Stavka je bila splošna; delali so le pri vodovodu, električni centrali, pekarnah in bolnicah.



# PREGLED SVETOVNIH DOGODKOV

**Izjave Edvarda Kardelja o Primorski in Trstu - Veliko zanimanje široke svetovne javnosti za Trst in njegovo neposredno zaledie**  
**Izjave Edvarda Kardelja o Primorski in Trstu**

Podpredsednik jugoslovanske vlade Edvard Kardelj je podal na tiskovni konferenci, ki se je vršila v jugoslovanskem veleposlani-

štvu v Londonu izjave v zvezi z razpravami o mirovni pogodbi z Italijo na konferenci petih vele-

sil, v katerih je povedal, kakšno je gledanje narodov Jugoslavije na ta vprašanja; posebno zanimiva je izjava o Trstu, kot federalni republiki Jugoslavije.

## Koliko žrtev je dala Julijska Krajina

Jugoslavija je bila v tej vojni zvesta zaveznica Združenih narodov. Kot njena predhodnica Srbija v pretekli vojni, tako se je Jugoslavija v sedaj končani vojni vojevala proti nemškemu imperializmu.

Žrtvovala je na fronti in v zaledju ter v taboriščih okoli 1 milijon 700.000 Jugoslovancev. Cele naše pokrajine so uničene. Med poletom v London smo leteli nad predeli, kjer ni ostala cela niti ena hiša. Te vasi je požgala iz maščevanja za oboroženi odpor italijanska vojska. Italija je po neizvnanem napadu zasedla več kot eno tretjino naše države. Od italijanskega orožja in v italijanskih taboriščih je pomrlo skoraj pol milijona naših ljudi. Mnogo teh žrtev — skoraj 43 tisoč — jih je dala ona naša pokrajina, ki pred vojno ni bila vključena v našo državo — Julijska Krajina. To našo pokrajino so po prejšnji vojni dali Italiji kot nagrado za njeno udeležbo v vojni na strani Antante, toda s

tem je bilo poteptano načelo samoodločbe narodov in je bila storjena ena tistih krivic, ki so prenašale v povojno dobo nemir in pretrese. S tem, da je dobila Julijsko Krajino, je Italija prišla v Evropo preko svojih narodnostnih meja in je stopila v Srednjo Evropo in na Balkan. To je bila torej ena izmed pobud za njeno ekspanzijo. Jugoslovansko prebivalstvo Julijske Krajine je bilo ovira za načrte italijanskega imperializma. Zato je italijanski imperializem storil vse, da bi se ta predel raznarodil. Zaprte so bile vse slovenske in hrvaške šole. Domači jezik so izključili celo iz cerkve, spremenjena so bila imena prebivalcev. Toda nič ni težje, kot s silo spremeniti narodnostno pripadnost ljudi. Ljudstvo Julijske Krajine se je upiralo kljub preganjanju in streljanju s strani italijanskih fašističnih oblastev. Zato je tudi v tej vojni pokazalo nadčloveške napore za svojo osvoboditev in priključitev k Jugoslaviji. Ustvarilo je dva

korpusa narodno osvobodilne vojske, ki sta zadajala hude udarce najprej Italijanom, nato pa Nemcem. Teh bojov se je udeleževala tudi italijanska manjšina v Julijski Krajini. Borci, pripadniki te manjšine, so se bojevali v vrstah Jugoslovanske armade. Kje naj bi se tudi borili? Pošteni Italijani zelo dobro vedo, da je to jugoslovanska zemlja, ker je večina prebivalstva jugoslovanska in ker je pokrajina zemljepisno in gospodarsko sestavni del Jugoslavije. Ko je Jugoslovanska armada te kraje dokončno osvobodila v prvih dneh maja t. l., je Julijska Krajina začela živeti svobodno življenje. V tistih krajih, ki niso bili že prej osvobojeni in zaradi tega še niso imeli upravnih organov, so se ustanovljali osvobodilni odbori, ki so prevzemali upravo v svoje roke. V najkrajšem času potem, največ po nekaj tednih, so se izvršile svobodne volitve, na katerih so bili izvoljeni upravni odbori.

## Trst: sedma federalna enota Jugoslavije

V tem je bil najpomembnejši Trst, mesto, ki predstavlja največje središče Julijske Krajine in v katerem skupno žive Italijani in Slovenci, a Italijani imajo v njem večino. Tu je bil izvoljen mestni odbor, ki je bil seveda po večini članov italijanski in čigar predsednik je bil Italijan. Ta odbor je prevzel v svoje roke vso civilno oblast, dočim je Jugoslovanska armada obdržala zase samo vojaško oblast. — Odbor je upravljal mesto na popolno zadovoljstvo prebivalcev in užival vso njihovo podporo. Mislim, da je ta skušnja zelo poučna. Ona prepričljivo govori za to, da se v državi, ki je dosledno demokratična, more z lahkoto rešiti vprašanje narodnostno mešanega mesta s tujo večino. Če govorim konkretnije: naša vlada ima načrt, da da Trstu pod jugoslovansko suvereniteto pravice posebne federalne enote. In kaj to v

naši federaciji pomeni? Razen vseh demokratičnih državljan- skih pravic za prebivalce brez razlike z ozirom na spol, plemo in vero pomeni to, da prebivalstvo države voli svoj lastni parlament, to je telo, ki izdaja zakone na temelju vsezvezne ustanove in svoje lastne ustave in da se iz tega parlamenta sestavi državna vlada, ki je odgovorna parlamentu in ki v mejah zakonov — tako zveznih kakor državnih — samostojno upravlja državo itd. itd. Ker ni razlikovanja po narodnosti in se v Trstu Italijani v večini, to pomeni, da bosta parlament in vlada sestavljena po večini iz Italijanov. Toda pravi posebne federalne enote v federativni Jugoslaviji pomeni še nekaj več. Pomeni udeležbo v zveznem parlamentu z velikim vplivom v njem. Verjetno veste, da naš načrt ustave

## Idealna rešitev

Treba je najti še najboljšo rešitev za problem — kako zagotoviti interese nekaterih držav Srednje in Vzhodne Evrope, ki jim je Trst od nekdaj služil kot luka, za katero se tudi danes zanimajo. Mislim, da je mogoče za to vprašanje najti posebno rešitev. Tržaško pristanišče bi bilo po vzoru mnogih svetovnih pristanišč na svetu svobodna luka

— odprta vsem državam, izven jugoslovanskega carinskega ozemlja; da bi se pa zagotovil vpliv zainteresiranih držav na upravo pristanišča, ne bi bilo težko najti odgovarjajoči organizacijski forum. Mislim, da bi bila taka rešitev tržaškega vprašanja absolutno sprejemljiva, tako z gospodarskega stališča kakor tudi s političnega, to je, da bi mogla

presekati tržaški gordijski voz in postati soliden temelj miru v tem delu Evrope posebno tako zaželenega harmoničnega življenja Jugoslovancev in Italijanov.

Udeležili smo se konference in smo na sejah iznesli svoje mišljenje. Z večerajšnjim sklepom ministrov zunanjih zadev petih velesil je bil že storjen korak naprej, ta nam pa daje veliko upanja.

## Londonski list o končni pridelitvi Trsta Jugoslaviji

Konservativni »Dayli Express« piše: »Diplomati, ki so posvečeni v zasedanju konference zunanjih ministrov, izražajo prepričanje, da bodo ugodili zahtevi maršala Tita glede tega, da se izroči Jugoslaviji politično nadzorstvo nad pristaniščem Trsta (če je to res, potem pomeni, da je vlada Velike Britanije zapustila prvotno stališče); znano je, da

je vlada Velike Britanije zastopala stališče, da je treba izvršiti popravo meje med Jugoslavijo in Italijo tako, da ostane pristanišče Trsta pod mednarodno upravo ter verjetno pod političnim nadzorstvom Italije. To vprašanje na konferenci zunanjih ministrov še ni odločeno, izve pa se, da so strokovnjaki, ki morajo

podrobno proučiti ta problem naklonjeni mnenju, da se pristanišče Trsta dodeli Jugoslaviji, to pa ob sklenitvi sporazumov, ki bi zagotovili vsem zainteresiranim narodom pristaniških naprav, in ob ohranitvi sporazumov o transportu. Jugoslovanska vlada je izrazila pripravljenost, da pristane na to«.

## Varšavski dnevnik „Kurier“ izraža polno simpatijo in podporo Poljske vlade

Listi iz prestolnice in notranjosti Poljske priobčujejo mnogo člankov posvečenih vprašanju italijansko-jugoslovanskih meja, v katerih so podprte pravične jugoslovanske zahteve v pogledu Istre, Trsta in ostalega dela Julijske Krajine. Tako piše varšavski dnevnik »Kurier« pod naslovom

»italijansko-jugoslovanske neje — slabo rešen problem, ki je ponovno oživel«.

»Največje in najupravičenejše zahteve postavlja Jugoslavija. To je problem, ki je obstojal že v prejšnji vojni in v katerem so bili Južni Slovani oškodovani. Nadalje se v članku govori o mane-

vrih takratne Italije z Avstro-Ogrsko in kasnejši sklenitvi tajnega londonskega pakta in rapsalske pogodbe, na osnovi katere je Jugoslavija po prvi svetovni vojni pod pritiskom velikih sil izgubila pokrajine, kjer je bilo naseljenih nad pol milijona Slovencev in Hrvatov.

Sedaj delajo Jugoslovani za priključitev vsega ozemlja ob reki Soči (to je Gorice, Gradiške, južnega in zapadnega dela Krajine), Istre s Trstom, otokov v Kvarnerskem zalivu ter Lastova in Pelagruža k Jugoslaviji; isto velja za Koroško.

Jugoslovani bi imeli pravico iti še dalje, ker segajo slovenska naselja, z ozirom na poreklo prebivalstva, ki pa so bila v stoletjih italijanizirana, do Benetk. Naravno je, da se bo istočasno obročunalo s takimi čudnimi stvarmi, kot je bila na pr. prepustitev Reke, Zadra in dalmatinskih otokov italijanski upravi.

Prizadevanje naših bratov na jugu za priključitev svojih dežel nad Jadranom bo naletelo na polno simpatijo in podporo poljske vlade«.

Svet zunanjih ministrov na konferenci v Londonu se je nato

pečal z balkanskim problemom; bistvo vsega balkanskega problema je v tem, da Sovjetska zveza in Združene države različno razumejo pojem demokracije. Obravnavali so sisteme, ki so na oblasti v Madžarski, Rumuniji in Bolgariji; razburjenje je tem večje, ker državniki zapadnih sil ostro napadajo vlado v Bukarešti in branijo vlado v Atenah.

Težave so se pojavile tudi glede italijanskih kolonij; Rusija je zainteresirana pri rešitvi vprašanj, ki so v zvezi z Sredozemljem in Bližnjim vzhodom, kar se prerado pozablja.

Vprašanja, o katerih je Svet še razpravljal so bila: dolgoročne nabave za Avstrijo, evropske celinske vodne poti in pospešenje repatriacije sovjetskih državljanov.

## Predsednik PNOO tov. Bevk

ter zastopnika mestnega osvobodilnega odbora Trsta na razgovoru z laburističnima poslancema

Guverner cone A polkovnik Bowman je povabil predsednika PNOO tov. Bevka ter zastopnika Mestnega osvobodilnega odbora tov. Stoko in dr. Ferfoljo na razgovor z laburističnima poslancema, ki sta prepotovala Julijsko Krajino pod zavezniško okupacijo. Laburistična poslanca Levy in Noelman sta se zanimala za mnenje omenjenih predstavnikov o bodočnosti Trsta in nastanku ljudskih oblasti.

Zastopnik Mestnega osvobodilnega sveta je pojasnil njegov nastanek, ki sega v dobo oborožene borbe proti fašističnim in nacističnim zavojevalcem. Že takrat so bile v Trstu široko organizirane demokratične protifašistične sile, iz katerih se je rodil slovensko-italijanski antifašistični izvršni odbor, ki je po osvoboditvi Trsta prevzel civilno oblast v mestu ter se spremenil v Osvobodilni svet. Mesto je osvobodila IV. Jugoslovanska armada s pomočjo 7000 oboroženih upornikov v mestu, pristašev Slovensko-italijanskega antifašističnega odbora. Ta pokret bratstva je izšel iz načela nedeljivosti Trsta od njegovega zaledja, načela samoodločbe narodov ter zemljepisne in gospodarske povezanosti mesta z zale-

djem. Jugoslovanska armada je priznavala Slovensko-italijanski antifašistični odbor kot organ, ki je sposoben vršiti civilno upravo mesta ter mu je za to poverila vso civilno oblast. Ko je izvršni odbor prevzel upravo, se je oblikoval v Osvobodilni svet, v okviru katerega je bilo sestavljenih za upravno delo 13 odsekov.

Osvobodilni svet je smatral za potrebno, da ga potrdijo v njegovi funkciji široke plasti prebivalstva. Dne 17. maja 1945. je bilo zborovanje 1348 delegatov, svobodno izvoljenih na zborovanjih v podjetjih, tovarnah in uradih ter med obrtniki, trgovci in svobodnimi poklici. Na zborovanju je bil izvoljen tudi zakonodajni organ za mesto Trst, in sicer konzulta, sestavljena iz 137 članov. Osvobodilni svet sam šteje 27 članov, od katerih je 18 Italijanov in 9 Slovencev. Na čelu Sveta stoji Italijan odvetnik Giuseppe Pogassi. Isto razmerje med Italijani in Slovenci je tudi v konzultu, ki ji predseduje Italijan — Giuseppe Piemontese.

Razgovor zastopnikov ljudskih oblasti Trsta, ki so razlagali položaj angleškima laburističnima poslancema, je trajal eno uro.

## PRVI KONGRES

ENOTNIH STROKOVNIH ZVEZ DELAVCEV IN NAMEŠČENCEV SLOVENIJE

V nedeljo se je začel v Ljubljani I. kongres Enotnih strokovnih zvez delavcev in nameščencev Slovenije.

Navzočih je bilo nad 450 delegatov, zastopnikov primorskih, tržaških, istrskih in koroških delavcev ter članov sindikalnih odborov Srbije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine ter Makedonije; zbrali so se v veliki dvorani na Taboru.

Prvi je pozdravil kongres minister za socialno skrbstvo pri zvezni vladi dr. Ant. Kržišnik; orisal je položaj delavcev in nameščencev v bivši Jugoslaviji, ko se je moral slovenski delavec skupno s tovariši ostalih narodov Jugoslavije boriti proti vladajoči reakciji. Leta 1941. je reakcija deloma pobeignila v inozemstvo, deloma pa se je doma zvezala z okupatorji; slovenski delavec pa je odšel v gozdove ter je kot borec, poveljnik ali kot politični voditelj na vseh področjih borbe v celoti storil svojo dolžnost.

Z novo federativno demokratično Jugoslavijo se je spremenil tudi položaj delavskega razreda; delavski razred ni več tlačena raja, marveč je skupno s kmeti in pošteno inteligenco postal temelj in nosilec državne oblasti. V zvezi s tem so dobile velik pomen strokovne organizacije; gospodarstvo in politika sta tesno

povezana; sindikati pa imajo tudi v volilni borbi častne pravice in dolžnosti; narodna oblast in strokovne zveze so danes najtesneje povezane.

V imenu Sovjetske vojske misije je pozdravil kongres polkovnik Bogomolov.

## Govor tov. Borisa Kidriča

Na prvem kongresu ESZDNS je govoril tudi predsednik Narodne vlade Slovenije in tajnik izvršnega odbora Osvobodilne fronte tov. Boris Kidrič.

Pozdravil je kongres v imenu IOOF in NVS ter mu čestital k lepemu uspehu; v imenu izvršnega odbora in Narodne vlade se je zahvalil delavstvu za veliko požrtvovalnost, za globok patriotizem, za vso ljudsko demokratično zavest in demokratično samozavest, ki jo je delavski razred dokazal v štiriletni narodno osvobodilni borbi in jo potrdil v teh prvih mesecih obnove.

## Maršal Tito pozdravlja kongres

Maršal Tito je poslal pozdravno brzojavko I. sindikalnemu kongresu Slovenije, v kateri podčrtuje požrtvovalno delo slovenskih delavcev in ljudske inteligence pri obnovi ožje domovine.



# IZ NAŠIH KRAJEV

## Iz Gorice

Dne 23.9. ob pol 8 uri zvečer je priredila znana igralska skupina pri poverjeništvu PNOO za slovensko Primorje »Večer partizanske kulture«. V napolnjeni dvorani Ljudskega doma so bili znani igralci, med njimi, nekaj članov bivšega »Frontnega gledališča« VII. Korpusa JA, ki je od pomladi 1944. z velikim uspehom delovalo v težkih časih borbe, vzgajalo in razveseljevalo borce po brigadah in bataljonih — pristréno sprejeti.

Kot prvo točko so igralci izvajali Klopčičevo igrano enodejanko »Mati«. Sledila je ruska enodejanka »Bedak«, ki je bila sprejeta z velikim navdušenjem. Solistične točke, solopetje, nastop znanega umetnika na harmoniki tov. Kuharja, zlasti pa nastop ženskega trija v partizanskih uniformah, so žele velik aplavz. Kot zaključek so dali igralci satirično enodejanko »Kdo trka?«, ki prikazuje in biča hlapčevsko naravo narodnih izdajalcev v trenutkih prihoda borcev JA v neko mesto. Enodejanka je bila sprejeta s salvami smeha.

Igralci so bili nagrajeni z velikim aplavzom in so prejeli lepo košaro cvetja.

V soboto 22.9. je igralska skupina priredila predstavo v Renčah. Kljub večjim prireditvam v okolici, je bila dvorana v Renčah polna ljudstva in so želi igralci velik uspeh.

Igralska skupina ima namen prirediti množico predstav po vsej Goriški.

## Iz Mirna

Poleg mnogo drugega dela na vseh poljih dobi naša mladina še zmeraj eno uro na dan, da jo posveti kulturnemu učenju. Ne gre mimo nas teden, da bi ne imeli v naših vaseh prireditve. V nedeljo, 23. septembra so imeli v Mirnu in v Biljah kulturne predstave, ki so žele mnogo lepega uspeha. V Mirnu so gostovali tudi borci odreda J.A. za Primorje, Trst in Istro. Mladina jih je prav pristréno sprejela in lepo pogostila.

## Iz Bilj

Preteklo nedeljo, so garibaldinci obiskali vasi, kjer so pred dvema leti stopili v borbo proti nemškemu okupatorju ob strani partizanov. Ker so sedaj praznovali obletnico, se je leta 1943. vodila težka borba v kateri je padlo mnogo italijanskih borcev.

V Mirnu jih je sprejelo prebivalstvo in posebno mladina z zastavami in vzkliki pri velikem slavoloku, ki so ga napravili prav v ta namen. Mladinke so jim podarile cvetje nato pa skupno krenili na pokopališče, kjer so položili cvetje in vence soborcem, ki so pred dvema leti dali svoja življenja v borbi proti fašizmu.

Ob 10. uri dopoldan se je brala na gradu pri Mirnu sveta maša v ta namen. Udeležilo se jo je mnogo ljudstva in garibaldincev.

V lepo okrašeni sobi v Mirnu jim je mladina pripravila kosilo, ki so se ga poleg drugih zastopnikov udeležila tudi kaplan iz Mirna in misijonar iz Grada. Misijonar Grilj Alojzij je navzočim spregovoril nekaj besed, v katerih je prikazal bratstvo italijanskega in slovenskega naroda in povdaril potrebo po skupnem bratskem sožitju in skupnem delu obeh narodnosti.

Po kosilu so se napotili skozi Renče na Vogersko, kjer so imeli garibaldinci svoj prvi štab. Tudi v Renčah jih je prebivalstvo sprejelo z velikim navdušenjem. Na Vogerskem so jih sprejeli ljudje z zastavami in mladinka iz vasi jim je poklonila šopek nagelnov. Po pristrénem razgovoru so se napotili garibaldinci na večerjo, kjer so se toplo zahvalili za sprejem in se nato poslovili od znanih krajev ter prijaznih za vednih Slovencev.

## Iz Dola pri Doberdolu

V četrtek, dne 20. t. m. je priredila mladina iz naše in Nove vasi zabavni večer v Opatjem Selu v čast tovarišem J.P.O. Dvorana je bila zasedana do zadnjega kotička. Posamezne točke so prav ugajale, tako da so morale pionirke na splošno zahtevo nekaterih igrice in recitacije ponoviti. Po končanem sporedu se je nabiralo za naše dijaštvo. Posebno zahvalo smo dolžni tov. Despotu Vladotu, Marušiču Alfonzu in še nekaterim, ki so se posebno velikodušno spomnili naše prepotrebne šolske mladine. Vsega skupaj smo nabrali 1684 lir.

## Iz Komenskega okraja

Po enomesečnem počitku se je vrnilo iz kolonij na Kobariškem, ki so bile v Idrskem, Sužidu, Starem Selu in Stanovišču, 88 otrok iz Komenskega okraja na svoje domove. Doma so otroci pripovedovali, kako jim je bilo dobro in prijetno.

Oskrbovalci so jim nudili vse potrebno in so otroci pridobili na teži od 2 do 5 kg.

Učiteljica tov.ica Vera je postavila tudi pionirski odbor in poučevala otroke tri ure dnevno. Pionirji so se naučili lepe partizanske in narodne pesmi ter deklamacijo S. Gregorčiča »Soči«. Tov. tajnica ok. odbora AFŽ za Kobariško je obiskala skupno z Rihemberškimi otroci grob S. Gregorčiča, to v spomin na njegovo prvo službovanje v Rihemberku.

Otroci so bili vsi zdravniško pregledani in tamkajšnje socialno skrbstvo je darovalo vso potrebno pomoč.

V vasi Sužid so zbrali ljudje prostovoljne prispevke ter so kupili 11 otrokom enake oblekce. Otroci so bili teh oblek nepisno veseli. Pravtako so po drugih družinah darovali vsem ostalim otrokom lepe oblekce.

## Iz Vipave

Kulturno - prosvetno življenje v vipavskem okraju je dobilo v zadnjem mesecu prav lep razmah. Osnovanih je bilo že 7 prosvetnih društev; večje število pripravljanih odborov pa nam jamči, da se bodo v bližnjih mesecih ustanovila še druga društva. V teh par mesecih svobode je začelo delovati 31 čitalnic in knjižnic, 47 dramskih skupin ter 38 pevskih zborov.

Vipavsko ljudstvo, ki so ga 25 let zatirali »kulturonosci« fašizma, se je prebudilo in doseglo v tem kratkem času na kulturno-prosvetnem polju že lepe uspehe.

## Iz Brd

Mladina iz Biljane je razumela, kako je potrebno danes na najbolj smotern način organizirati nabiralno akcijo za naše časopise, za njegovo razpečevanje in podobno. Da podpre naš tisk, da se poravnajo zaostale številke, so naši mladi zbrali večjo količino sadja v vrednosti 3160 lir.

Izkazala se je mala vasica iz Martinjaka pri Kozani, ko je od komaj 6 družin prispevalo 5 in se je nabralo 800 lir.

Seveda ni smela zaostati naša vrla mladina iz Snežatnega, ki je darovala 1000 lir za tiskovni sklad našega tednika.

Pri nabiranju novih naročnikov pa moramo omeniti tovarišice iz Šlovenca in Kojškega.

Briška mladina se je izkazala v času osvobodilnih bojev, znašla se je tudi sedaj, ko stopamo k obnovi naše dežele.

## Iz Kojškega

V Brdih je marsikaj novega, posebno še v Kojškem. Cesta je popravljena, trgatav je v polnem teku in trgovci žuljan dela na debelo »črno borzo«. Pri njem stane cikorkja 220 lir namesto 120, sirkova moka 60 lir, name-

sto 40, limona 20 lir in še druge stvari, čevlji itd. po najvišjih cenah. Trgovci se je celo spomnil, da bi lahko postal industrijalec in začel je z izdelovanjem cigaretnih papirčkov — domači proizvod. Nas zanima (saj mu pustimo njegovo industrijo) samo, kdaj misli prenehati z mešetarnjenjem in goljufanjem ljudstva. Pozivamo ga, naj nam sporoči to z dopisom na domačem »Stenčasu«.

O Dorniku in Anici Dikovi pa drugič! Naj ne bodo užaljeni tudi tisti, ki prodajajo vino v Brdih po 140 lir liter, ko je v Gorici po 120 lir, če jih bomo prihodnjic mimogrede omenili.

## Iz Kanala

Dne 16. sept. t. l. je bil pri nas občni zbor, katerega je sklical Okr. inicijativni združniški odbor za Kanalsko. Udeležilo se ga je okrog 100 ljudi. Otvoril ga je predsednik inicijativnega odbora in pozdravil navzoče in člane Okrožnega inicijativnega združniškega odbora tov. Levpuščeka in Valentinčiča ter povedal, da smo se zbrali z namenom, da se ustanovi zadruga (nabavljalna in prodajna) in pri tej priliki povdaril važnost združništva.

Tov. Vuga Jožef iz Morskega je predlagal za predsednika tov. Zorzuta Leopolda, dosedanjega predsednika pripravljalnega združniškega odbora ter za tajnico tov.ico Kriznič Juštino. Zadruga je bilo dano ime: »Nabavljalna in prodajna zadruga« s sedežem v Kanalu.

Tov. Levpušček je prečital pravila nove zadruge, nato se je razvila debata o posameznih členih. Deleži znašajo lir 500.—, pristojbina lir 50.—.

Sledile so volitve v upravni in nadzorni odbor.

\*\*\*

Dne 21. septembra se je vršila v Kanalu četrta konferenca okrajnega plenuma AFŽ: katere so se udeležile delegatke iz vseh vasi, okrog 50 žen. Žene so podale poročila o delu v svojih vaseh. Iz poročil, ki sta jih podale tovarišice Veronika in Marija, je bilo razvidno, da ste vasi Močil in Želinj med najboljšimi v našem okraju. Že za časa borbe se je vsak partizan najraje zatekel k tov. Veroniki, katere požrtvalnost je presegala vse meje, prav tako je bila mati partizanov tov. Marija iz Želinj, ki je nad 75 let stara.

V Ročiniu si bodo žene ustanovile »Dom žene«. Ta sklep ročinskih žena so si vzele za vzgled žene celega okraja.

Iz poročil smo zvedeli, da so se žene lepo odzvale nabiralni akciji za internirance, ki se vračajo iz taborišč in so doma vse izgubili.

Sedaj pa hočemo biti med prvimi tudi v nabiralni akciji »Za naša šola«.

Naše matere najbolj vedo kaj so njihovim otrokom prinašala bivše fašistične šole, zato so naslovile na zavezniško vojaško upravo pismo, v katerem zahtevajo, naj bodo šole v našem okraju res prave narodne šole ne pa fašistične.

## Iz Deskel

V nedeljo, 23. septembra, so bivši interniranci iz Deskel uprizarili na domačem odru lastne resne doživljaje iz nemških taborišč. Že pozdravnih nagovor je marsikomu orosil oko. Sledila je peterodejanka, ki je prikazala kalvarijo iz Gorice v Auschwitzu in Hirtenberg. Ker se je zavezniška vojska osvoboditeljica vedno bolj bližala, so interniranci morali v Mauthausen. Celih šestnajst dni so na smrt izmučeni trpeli na rokav vlekli težke nemške vozove; po poti pili močvirnato vodo. Od 400 popotnikov jih je šele 340 prispelo živih v Mauthausen, ostali so na poti obležali. 5. maja jih je zavezniška armada v Mauthausenu osvobodila in tedaj je njihova srca in o-

brazje obilil žarek sreče in nepopisnega ganotja.

Igri so sledile deklamacije »Naš doživljaj« in »Spomin našim ostalim v tujini«. V sporedu je sodeloval moški in mešan pevski zbor pod vodstvom tovarišice Zimic Albine. Take predstave — delo internirancev samih — naša dolina še ni doživela. Pogled na množico, ki je štela okrog 2500 glav, je bil veličasten — kot bi imeli pred seboj valovito morje. Predstava nam bo ostala v spominu kot zgodovinsko pomembna, ker je bila resnična slika življenja naših dragih vaščanov v nemških taboriščih od 1944. l. da 1945. leta.

Mi vsi se vprašamo, ali si nisimo s težkim bojem, s krvjo, s trpljenjem in smrtjo zaslužili priključitev naše teptane primorske zemlje k ljubljeni domovini, novi Titovi Jugoslaviji?

## Iz Tolmina

Dne 19.9.45. se je v Tolminu vršilo veliko manifestacijsko zborovanje, ki se ga je v velikem številu udeležilo ljudstvo iz Zatočina, Žabč, Dolja, Gaberja, Volarjev, Poljubina, Prapetna, Ljubina, Sela, Lisc, Zalaza, Tol. Ravnj, Čadrga in drugih krajev.

Neštete zastave so plapolale iz oken in med množico, ki je glasno manifestirala za priključitev k Jugoslaviji. Na zahtevo množice je spregovoril komandant komande mesta Tolmin o borbi primorskega ljudstva in o velikih žrtvah, s katerimi se je že takrat naše ljudstvo odločilo za priključitev tega ozemlja k materi Sloveniji. Neprestano vzklikanje množice, ki je zahtevala priznanje priborjenih pravic, je prekinjalo govornika.

Po govoru je šla vsa množica manifestantov na drugo stran demarkacijske črte, da bi tako pokazala, da je demarkacijska črta samo umetna pregraja, ki pa ne loči našega ljudstva na eni in na drugi strani.

Ko so se vrnili nazaj v Tolmin, so manifestirali tudi pred stanovanjem g. dekana, ki je imel nato kratek govor, v katerem je obžaloval vse žalitve, ki jih je izrekel OF in izjavil, da je Jugoslovan in da bo tudi v bodoče dober in odločen Jugoslovan.

## Iz Sv. Lucije ob Soči

Dne 19. septembra se je zbrala v sv. Luciji številna množica ljudstva, tudi iz okoliških vasi, ter navdušeno manifestirala za priključitev Trsta in Gorice k Jugoslaviji. V tem smislu je bila sestavljena tudi resolucija in poslana zunanjim ministrom petih velesil v London.

Vsa množica se je ob koncu podala v sprevedu z zastavami v bližnjo vas Modrejce onstran Soče, torej že v coni A. S tem je hotelo ljudstvo pokazati, da je ni črte ali razmejitve, ki bi mogla razdeliti Primorsko in Primorje in razbiti njihovo enotnost.

## Iz Kraverja (Slov. Benetija)

15.9.1945. ob 21. uri zvečer so vdrli v hišo tov. Kvalica Ivana, starega 67 let ozopovec, med njimi oče in sin Šimac Josip in Marijo, Dugaro Evgen in drugi, vsi iz Kraverja. Tov. Kvalica Ivan je star borec za svobodo Benetije. V hiši se je nahajala tudi hčerka Ivana, ki se je vrnila domov iz Brd, kamor je bila prisiljena zbežati zaradi stalnih napadov ozopovcev, ki so ji grozili s smrtjo in že večkrat močno poškodovali s kamenjem in lesenimi koli hišo. 15.9. so jo takoj ob nasilnem vdoru v hišo žalili na najpodlejši način. Vso družino, ki je preplašena sedela pri mizi so polili s škafi vode. Ozopovec Šimac Josip se je pognal na Ivana, jo zgrabil za lase in jo vlačil po tleh iz kopa sobe v kot. Izruval ji je cele šope las tako, da je vsa okrvavljena in omamljena od bolečin padla v nezavest. Ozopovec jo je zgrabil za vrat in jo davil,

z drugo pa jo pretepal po obrazu in vpil na njo. Ostali ozopovci so z železnimi drogi, ki jih rabijo prebivalci za pihati v ogenj, pretepal očeta in mater. Vsi trije so obležali po sobi, ozopovci pa so ob odhodu obmetavali hišo z kamenjem.

30.8. so ozopovci Ivano na poti, ko se je vračala iz polja domov, kamenjali in jo ranili v glavo, da je bila vsa okrvavljena.

## Iz Bovca

Pretekli teden se je vršil v Bovcu festival. Iz vsega okraja so se zbrali ljudje in prisostvovali v velikem številu festivalu. Kino-dvorana kjer je bila prireditelj, ni mogla sprejeti vseh ljudi naenkrat, zato so izvajali točke programa dvakrat. Nastopali so med drugim: tamburaški zbor iz Loga, moški in mešani pevski zbor, prosvetno društvo iz Srpenice pa je sodelovalo z dvema recitacijama. Med drugimi točkami je želo odobravanje prosvetno društvo »Golobar« iz Bovca s pevske točkami, z recitacijo »Golobar« v slikah, ki kaže borbe v Golobarju in veselo igro »snubač«. Sam festival je dal dokaz, da se že nadomešča v naglem tempu to, kar je zatrl fašizem.

## Iz Štandreža

Iz Štandreža prihajajo poročila, da so vaščani zbrali 60.000 lir v svrhu popravila šolskega poslopja. V skrbi za bodočnost svoje mladine so prebivalci Štandreža nastopili prav udarniško. Šola je bila uničena, mladina prepuščena cesti, pomoči od nikoder. Štandrežani niso obupali. Na vaškem zboru je bilo sklenjeno, da se mora šola popraviti. Započela se je akcija za popravilo njihove šole in v kratkem času je bilo nabranih kar 60000 lir. In če še ne bo zadostovalo, predvidevajo, da bodo lahko zbrali vsaj še 30000 lir. Radi govorice, da se bo na slovenskih šolah poučevalo na podlagi italijanskega učnega načrta se Štandrežani nemo sprašujejo: Ali po vsem trpljenju pod fašistično Italijo v 25 letih in velikih žrtvah, ki jih je doprinesla naša vas v času narodno osvobodilne borbe res nimamo pravice sami odločiti o naših šolah in vzgoji naše mladine.

## Iz Gradiške

### Slovensko - Italijansko bratstvo

Italijanska mladina iz Gradiške je priskočila na pomoč prizadeti mladini iz Komna, ker je njihova vas popolnoma pogorela in so pri tem izgubili vso obleko, perilo in pohištvo. Mladina iz Gradiške je zbrala 150 kg razne obleke in perila, več kosov pohištva in lir 388 v denarju za komenske begunce.

Tako utrjuje mladina bratstvo med italijanskim in slovenskim narodom!

Skrbimo za učeco se mladino!

## Več srčne kulture!

Bilo je na povratku z jeseniškega festivala. Tolminke so se zrinile na vlak in zasedle sedeže. Za njimi pride tovarišica invalidinja, brez ene noge izza prve svetovne vojne in prosi, če ji kdo odstopi sedež. Naletela je na gluha ušesa in prav težko ji je bilo ko je videla tako brezobzirnost. V cvetu njenih sedemnajstih let jo je doletela kruta nesreča, katere posledice nosi že nad četrt stoletja. Mladina današnjih dni, zdrava in živa, kakor je, ne razume vedno težnje in potrebe otročevca. Želeli bi med našo mladežjo kakor tudi pri vsakem nekoliko obzira in več srčne kulture!



## Slovenska prosvetna zveza

Kot že javljeno se bo vršil 7. okt. t. l. občni zbor Slovenske Prosvetne Zveze za Primorje in Trst in ob enem slavnostna prireditve. Da bodo na tej prireditvi v resnici nastopile najboljše skupine in posamezniki, se je sklenilo izvesti tekmovanje med prosvetnimi društvi in okrožnimi odbori.

Slavnostna večerna prireditve 7. okt. t. l. naj pokaže vsej javnosti, na kakšni višini, je naša ljudska umetnost, katero je narod sam skozi stoletja ustvarjal, jo nosil v srcu in katero ni moglo zatreti najhujše fašistično nasilje. To umetnost je za časa krvave narodno osvobodilne borbe narod v najtežjih okoliščinah negoval in gojil in je izšla iz nje bogatejša kot kedaj poprej.

Priprave za tekmovanje, ki se bo zaključilo 30. t. m. z nastopom društev in posameznikov pred komisijo in zastopniki Slovenske Prosvetne Zveze so že v teku.

Pevski zbori za to tekmovanje ne pridejo v poštev, pač pa naj se iavijo pevci in pevke solisti, godbeniki (vijolina, klavir, saksofon itd.) simbolične vaje, zbornice recitacije, deklamacije in igre. Pri igrah naj se ne študirajo novi programi, pač pa dobro predeležajo že naštudirana dela.

Duh tekmovanja mora zajeti vsa naša kulturna društva in vsakega njihovega člana ter vse primorsko ljudstvo.

Kratek čas nam je odmerjen, lotimo se dela z našo že tolikokrat dokazano borbenostjo.

\*\*\*\*\*

## Akcija „Za našega dijaka“

Od 23. do 30. t. m. je naša prosvetna oblast razpisala teden »Za našega dijaka«. Stotine naših nadarjenih, siromašnih otrok z zaupanjem in ljubeznijo gledajo potek te nabiralne akcije. Tu se odloča usoda njihove bodočnosti.

Po dosedanjih še nezaključenih podatkih je slovenski narod razumel pomen te akcije in ponovno daje. Daje slovenski narod, daje in samo daje. Enkrat kri, svojo lastno kri, blago, denar, zadnji rep iz hleva, zadnjo paro iz žepa. Zaveda se, da mu nihče ne bo pomagal, če si sam ne pomaga. Danes daje še posebno iz srca, ker se zaveda, da daje sam sebi, zadnje, kar ima. Slovenski dijak, bodoči ponos slovenskega naroda, zavedaj se, da te bo narod podprl, izdatno podprl s poslednjimi silami. Zavedaj se, da narod ne jemlje s kupa, ne iz blagajna. Daje ti svoje žulje, svojo kri, daje ti svoj denarni zaslužek, tebi in lastnim otrokom ga trga od ust.

Vsi tisti, h katerim niso še prišli nabiralci na dom, lahko oddajo svoje prispevke v Ljudskem domu, 2 nadstr. soba št. 9.

M. ILJIN:

11

## Ustvarjanje rastlin

(Iz knjige „Priroda in ljudje“)

Poskusil je celo križati antonovko s češnjo, slivo, hruško, skorišem, ribezljem in kosmuljo ter dobil nekaj jabolk nenavadne zunanosti s pečkami krive, nepravilne oblike. O tem pripoveduje v svoji pred kratkim izišli knjigi.

Minevala so leta in desetletja. V Mičurinovi drevesnici so venomer nastajale nove, čudovite rastline. Okoli nje pa se je življenje vleklo dalje po starem, nekaj korakov proč od čudežnega Mičurinovega drevja so rastle po starem prav tiste kisle antonovke in trpke tenkovejke. Človek bi bil mislil, da Mičurinovo delo deželni ni potrebno, da se je tudi on prav tako kakor Čolkovski rodil prezgodaj.

Toda bolje se je roditi prezgo-

## KAJ PRAVITE?

Pred dnevi sem dobil od goriške uprave vrnjeno pismo, ki sem ga bil poslal v Benetke svojim sorodnikom. Pismo je cenzura odprla in mi ga vrnila s pripombo na ovitku, da »slovenščina ni dovoljen jezik«.

Kakor sem naknadno izvedel, je še več drugih pisem, ki so bila pisana v slovenščini in odposlana v Italijo, prišla nazaj s sličnimi pripombami n. pr. »dovoljen je samo italijanski in angleški jezik«, »pisanje v hrvaščini ni dovoljeno« in slično.

Kolikor morem ugotoviti po poštinih pečatih, pisma niso odšla iz Gorice in jih je vsem odpošiljateljem vrnila poštna cenzura v Gorici. Torej takšno je stanje! Potem ko je bil zrušen fašistični sistem narodnega zatiranja, pod katerim Slovenci in Hrvatje nismo smeli izustiti javno niti besedice v svojem materinem jeziku, so še vedno v veljavi stari Mussolinijevi zakoni, ki prepovedujejo celo v pismih rabo slovenščine in hrvaščine. In vendar je ta zakon spremenjen v toliko, da je sedaj dopuščena raba angleščine. Zdi se nam, da je ZVU s tem, da mirno gleda postopanje starih fašističnih uradnikov, naredila nepravilnost, ki jo je treba takoj in korenito popraviti. V Julijski krajini živimo Slovenci in Italijani skupaj ter govorimo oba jezika, ki ju Zavezniki priznavajo, zato se nam pa tudi zdi skrajno neumestno, da goriška pošta vrača pisma, ki so napisana v slovenskem ali hrvaškem jeziku.

Prižadeti Slovenec.

\*\*\*\*\*

## Opomin občinstvu

Javni mestni nasadi, prej v ponos Gorici, ki je zbog tega slovela kot »mesto nasadov«, so bili radi razmer več ali manj zane-marjeni; tudi vojni dogodki in v nemajhni meri žal — razposajena in nenadzorovana mladež, so pustili vidne sledove poškodb na njih.

Sedaj ko je vojna vihra utihnila, bo treba urediti in vzpostaviti, kar je bilo poškodovanega ali uničenega. Mestna uprava, ki namerava izvesti vzpostavitevna dela, prosi občinstvo, da ji pomaga in sodeluje s tem, da priznava in spoštuje trud ter doprinešene gmotne žrtve.

Posebno se opozarjajo starši, da posvečajo več pažnje otrokom, ki v javnih vrtih kaj radi uhajajo na stranpota in iz gole otročje razposajenosti kvarijo in uničujejo nasade. Opozarja se, da se bodo podvzeli resni ukrepi proti onim, ki bodo odgovorni za povzročeno škodo na javni lastnini.

daj kakor prepozno. Bolje je biti človek prihodnosti kakor človek preteklosti. Mičurina je čas dohitel.

To se je zgodilo, ko se je izvršil v Rusiji prevrat.

K Mičurinu v Kozlov je prišla iz Moskve brzovjavka:

»Poskusi za ustvarjanje novih kulturnih rastlin so izrednega pomena. Pošljite takoj poročilo predsedniku sveta ljudskih komisarjev Leninu«.

Nenadoma se je pokazalo, da je Mičurinovo delo potrebno in važno za vso velikansko deželo.

Mičurinova drevesnica se je večala in narasla na tisoče hektarjev. Mičurin sam je umrl leta 1935. Njegovo delo pa živi. Drevesnica vzgaja nove vrste in jih razpošilja po vsej deželi poskusnim postajam.

V mestu sta dve znanstveni ustanovi, ki obe nosita Mičurinovo ime: Institut za znanstveno raziskovanje sadjarstva in Visoka šola za sadjarstvo.

## Za zemljiške delavce

Dne 20. t. m. se je vršil sestanek med Uradom za delo ZVU, predstavniki Enotnih sindikatov in posestniki zemlje goriškega okrožja. Enotne sindikate je zastopal predsednik okrožnega odbora tov. Batič Rudolf, kateremu so stali ob strani zastopniki kmetov; zavezniški urad dela je zastopal ravnatelj Burba, ki je tudi predsedoval temu sestanku.

Namen sestanka je bil, da se uredi vprašanje plač zemljiških delavcev. Poleg tega se je na tem zborovanju obravnavalo vprašanje, da bi se tudi na to kategorijo delavcev razširilo zavarovanje in nagrada osvoboditve, ki sta že bili odobreni industrijskim in trgovskim delavcem. Med obema zainteresiranama strankama je bil dosežen sporazum in sedaj se pričakuje samo še odobritve ZVU.

\*\*\*\*\*

## OBJAVE

Sporoča se, da se na podlagi nove odredbe nadaljuje izplačevanje družinskih nakazil in odškodnine (plače) vpoklicancem v prid sorodnikom vojakov, kateri se še nahajajo v vojnem ujetništvu, začeni s 7. julijem t. l., dnem prekinitve izplačevanja, pa do povratka istih ali do novih odredb v tem smislu.

Zato so naprošeni vsi sorodniki omenjenih vojnih ujetnikov, da prinesejo ali pošljejo v urad Zavoda za Socialno Skrbstvo, Gorica, Via Mazzini 4, potrdilo pristojnega županstva ali okraja ali kako drugo enakovredno izjavo (n. pr. od Rdečega križa ali poslednje pismo z žigom in datumom) v katerih je razviden dan povratka ali položaj vojaka kot vojnega ujetnika.

So izključeni še vedno vsi oni slučajni vojakov interniranih v Nemčiji, kateri so prejeli odškodnino (plačo) vpoklicancev in katerim je bilo izplačevanje iste prekinjeno dne 1. decembra 1944.

Omenja se še, da se vrši to izplačevanje samo upravičencem bivajočim na ozemlju pod Zavezniško vojaško upravo.

\*\*\*

Prošnje za odškodnino povojne brezposelnosti za upravičence bivajoče v kanalskem, kobarškem, bovškem in briškem okraju se bodo izplačevale po posebnem nameščencu »Zavoda za Socialno skrbstvo« v Gorici in to v dnevih in prostorih, ki bodo o pravem času še objavljeni v časopisih.

## Slovinci!

Čitajte in širite svoj list „Soški tednik“!

\*\*\*\*\*

Na tucate učenjakov dela v drevesnici »sadjarja« Mičurina.

In danes ne govorimo več o Mičurinu kot o kozlovskem sadjarju, marveč o Kozlovu kot o Mičurinovem mestu.

Mesto je dobilo novo ime: Mičurinsk.

## Ustvarjanje rastlin in živali

V prirodi so se ustvarjale vrste rastlin in živali v teku milijonov in milijonov let. Ljudje so ustvarjanje živih bitij na zemlji pospešili: v nekaj tisočletjih so ustvarili vso raznoliko množico svojih domačih živali in rastlin.

Iz velikanskih zalog prirode so jemali šape, glave, trupe, stebila, liste, plodove in jih na razne načine sestavljali.

Zato imamo na zemlji toliko raznih vrst pšenice, ječmena, hrušk, jabolk, krav, psov in konj.

Samo psov imamo več sto pasem. Imamo pritlikave pse, ki

## NAŠI PLESI

Sliši se prigovarjanje, da naša mladina pleše, pleše in zopet pleše. Res je, da je v teh težkih časih malo preveč plesa v primeri s preteklostjo, toda moramo se mi starejši zavedati vendarle nekaj, a to je, da smo mi v mladih letih tudi precej trgali podplate. S prva po štalah in senikih (dokler smo se naučili) potem pa smo jo udarili na »brjar«. Tudi naša mladost je tekla precej drugače, kot teče naši današnji mladini. Res, da smo morali trdo garati in skrbeti — vendar nismo doživeli tistega, kar je naša mladina doživela v teh njenih mladih letih.

Naša današnja mladina je v tej strašni vojni, ki je bila za biti ali ne biti — ogromno žrtvovale — živela v času, ko ji je pretila vsaki čas nevarnost od vseh strani — od krogle, granate, noža in bombe in vseh teh modernih ubijalnih sredstev, ki jih pozna današnji človeški rod v 20. veku. In ako danes, ko je končalo žvižganje krogel in granat — brnenje zrakoplovov in ko lahko zvečer mirno ležiš v posteljo in spiš spanje pravičnega, pa se ti ni treba bati, da te v noči ne bo kdo nadlegoval in da si brez skrbi, da te odpeljejo v taborišče, zapor ali pa celo pod »gavage«, in je življenje vse drugačno, hoče dati duška vsej tej preletli mori, ki jo je gnetla in morila toliko let. Saj je vendar lahko tudi malo praznika — malo veselja.

Pa ne da bi res mislili, da naša mladina samo pleše — o ne! Ona tudi dela. Vsaj jaz jo vidim na polju in pri raznem drugem delu. Celo po nekod čisti razvaline in ceste popravlja. O dela pač, dela tudi ta naša mladina. In s kakšno vneto celo dela na prosvetnem polju. Seveda so tu zapreke, pa Bog pomagaj — mladina bo tudi te zapreke premostila in ne bo dolgo čas, ko bo še bolj intenzivno in sistematično delala tudi na tem polju.

In še nekaj. Neki dan sem slišal, da je za posvetitev romarske cerkve na Gradu pri Mirnu — ravno ta mladina, ki tako rada pleše — očistila in uredila cerkev, pomela celo vas, ker je bila tudi nova sv. maša. No in če ta mladina zna prijeti za taka dela — še ni zašla s prave poti, pač ji je treba samo priznati njeno požrtvovalnost in pridnost. A plesa se bo pa prej ali slej naslila in bo v plesnem norenju pustila. Saj ni tako pokvarjena ta naša mladina. Mladina je mladina in vsaka zdrava mladina je rada vesela in to svoje veselje pokazuje na svoj način. Bog živi našo pridno in delavno mladino!

IZHAJA ENKRAT NA TEDEN — Urednik: J. KRISTIJAN BAVDAŽ — Za list odgovarja: ALOJZ BUDIN — Uredništvo in uprava: GORICA, Corso V. E. III., št. 5/I. — Tel. 377 — Izdaja lista je odobrena od A. I. S. Tisk KATOLIŠKE TISKARNE v Gorici

## DOVOZ ŽVEPLA

Kmetijska Zadruga v Gorici (Consorzio Agrario) javlja da je prejela te dni večjo partijo čistega siciljanskega žvepla in doseglja vsled intervencije A.M.G. precejšnje znižanje prevoznih stroškov.

Žveplo je bilo dostavljeno skladiščem Zadruga v Gorici, Krminu, Gradiški in Romansu ki so bile pooblaščenec oddati ga po lir 28 za kg. v količini do kg 100 na posameznega kupca.

Bili smo primorani omejiti količino za preprečiti špekulacije, ker že sedaj tovarne zahtevajo za žveplo višjo ceno od lanskega leta.

## Nakazilo lubrikantnega olja in masti

Udruženje obrtnikov goriške pokrajine ima na razpolago malo količino lubrikantnega olja in masti, ki služi v industrijske svrhe.

Obrtniki, ki potrebujejo lub. olje in mast za lastni obrat, naj se zgledajo za nakazilo v uradnih postorih udruženja v Gorici, ulica Rismondo št. 3-I.

## Dobava modre galice iz Amerike

Kmetijska Zadruga (Consorzio Agrario Prov.) javlja, da je te dni dobila iz Amerike pošiljatev modre galice s čistostjo 99% ki se bo prodajala v njenih prodajalnah v Gorici, Krminu, Gradiški in Romansu po lir 50 kg.

Ker je Odbor za Kmetijstvo dopustil prosto prodajo tega blaga v izključno korist kmetovalcem naše pokrajine, pozivljamo interese da se čimprej obrnejo do naših gori navedenih prodajalnic za dvig njim potrebne količine.

Ne bo se oddalo več kot 50 kg. na osebo.

## Zborovanje vojnih oškodovancev

Dne 27. septembra t. l. se je vršilo v Ljudskem domu v Gorici zborovanje vojnih oškodovancev iz cele Goriške. Udeležilo se ga je 250 delegatov iz vseh poškodovanih vasi. Podrobnejše poročilo bomo prinesli prihodnjič.

ZA TISKOVNI SKLAD »SOSKEGA TEDNIKA« so darovali: Mladina iz Snežatnega (Brda) . . . L. 1000.—

Skupaj do sedaj L. 13849.—

žanja pasem. In ljudje niso mogli razumeti, zakaj se je to zgodilo. Dogajalo se je, da se je križanje zdaj posrečilo, zdaj pa izjalovilo. Neuspehi so si sledili drug za drugim. Na tisoče živinorejcev in sadjarjev, ki so imeli smolo, je prišel eden s srečno roko. Človek mora imeti poseben čut, kakor sta ga imela Mičurin in znani ameriški sadjar Burbank, da ne zabli. Biti mora posebno vztrajen, da se vbada leto za letom z eno in isto nalogo.

Delo je šlo hitreje izpod rok, odkar je prišla gojiteljem rastlin in rejcem živali na pomoč znanost. Človek bi mislil, da je podobnost med sorodniki čisto preprosta reč. A šele v zadnjem času začinjajo ljudje razumovati, kako pride do te podobnosti in kako je mogoče nanjo vplivati.

V tucatnih laboratorijev in na sto in sto poskusnih postajah proučujejo učenjaki zakone dednosti.

(Dalje prihodnjič.)